

Наименование ТВП: Полесский радиационный заповедник

© Д. Винчевский

Код: BY035

Географические координаты: 51°38' N 29°54' E

Административная принадлежность: Гомельская область: Брагинский район, Наровлянский район, Хойникский район

Площадь: 218318 га

Критерии: A1, B2, B3

Национальный природоохранный статус: Палескі дзяржаўны радыяцыйна-экалагічны заапареднік

Международный природоохранный статус: ТВП міжнароднага значэння, утворана ў 2005 годзе. Ключавая батанічная тэрыторыя

Общее описание:

Межы ТВП супадаюць з межамі Палескага дзяржаўнага радыяцыйна-экалагічнага заапаредніка, які знаходзіцца ў так званай «трыццацікіламетровай зоне», утворанай пасля аварыі на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі ў 1986 годзе. Вядзенне любой гаспадарчай дзейнасці і знаходжанне людзей на тэрыторыі зоны забаронена.

Прыкладна трэцюю частку тэрыторыі заапаредніка займае пойма ракі Прыпяць, для якой характэрны працяглыя веснавыя паводкі. У адкрытай частцы поймы

разам з забалочанымі, паніжанымі ўчасткамі шырока распаўсюджаны сухія лугі, якія па сваёй структуры нагадваюць стэпы. Драўнінная расліннасць прадстаўлена разрэджанымі дубравамі, участкамі старых вербалознікаў, якія часта складаюцца з магутных векавых дрэў, а таксама ўзбярэжжымі лазовымі хмызнякамі, якія на працягу доўгага часу вясной і ў пачатку лета бываюць заліты вадой. Лясы, якія растуць за межамі поймы, мазаічныя і фрагментаваныя. У паніжэннях пераважаюць шырокалісцевыя і хваёва-шырокалістныя насаджэнні, на ўзвышшах і пясчаных дзюнах – сухія хвойнікі. Значную долю складаюць паўторныя асінава-бярозавыя лясы, па найбольш вільготных месцах растуць чорнаалешнікі і лазнякі.

Да аварыі на Чарнобыльскай АЭС большая частка адкрытых тэрыторый уяўляла сабой сельгасугоддзі на месцы асушаных балот. Пасля аварыі для прадухілення пажараў былі перакрыты ўсе магістральныя каналы меліяратыўных аб'ектаў. Гэта прывяло да затаплення і паўторнага забалочвання вялікіх прастораў. Вясной у выніку слабага сцёку талай вады большая частка такіх тэрыторый ператвараецца ў вялікія мелкаводныя вадаёмы са шматлікімі невялікімі астраўкамі і мазаічна размешчанымі курцінамі рагозу і трыснягу. Да сярэдзіны лета яны мялеюць, высыхаюць і густа зарастаюць водна-балотнай расліннасцю. Па краях поймы і вялікіх забалочаных масіваў нярэдка цягнуцца грады пясчаных дзюнаў. Звычайна яны пакрыты сасновымі насаджэннямі, але месцамі захаваліся адкрытыя ўчасткі з незамацаванымі пяскамі. У сувязі са спыненнем сенакашэння і апрацоўкі глебы адбываецца паступовае зарастанне адкрытых пойменных лугоў і былых палёў хмызнякамі. Акрамя таго, у апошнія 10 гадоў на пустэчах і ўчастках былых сельгасугоддзяў, якія не затапляюцца вадой, усё шырэй практыкуюцца пасевы лясных культур.

Асаблівыя біятопы ўтвараюцца на месцы пакінутых вёсак і сельгаскомплексаў. Тут яшчэ захоўваюцца зараснікі здзічэлых культурных раслін і сінантропнага пустазелля, але з кожным годам усё шырэй распаўсюджваюцца абарыгенныя віды дзікіх раслін. Спалучэнне такіх зараснікаў з паўразбуранымі пабудовамі стварае спецыфічныя ўмовы для пражывання звяроў, птушак і іншых жывел і прыводзіць да фарміравання своеасаблівых фаўністычных комплексаў.

Састаў флоры запаведніка налічвае 1251 від раслін, што складае каля 2/3 відавoga склада раслін Беларусі.

Основные биотопы:

Лясы займаюць каля 51% (110 тыс. гектар). Былыя сельскагаспадарчыя землі

займаюць каля 38% (82 тыс. гектар). Значная частка іх паўторна забалочана. Астатнія 11% - пойма р. Прыпяць з вільготнымі разнатраўнымі лугамі.

Птицы:

Поўнае спыненне гаспадарчай дзейнасці і адсутнасць фактару неспакою, а таксама паўторнае забалочванне тэрыторый, якія раней былі асушаны, значна палепшылі ўмовы пражывання і прывялі да хуткага павелічэння колькасці шэрагу відаў жывёл, у тым ліку і рэдкіх для Беларусі.

Так, на гнездаванні ў запаведніку з'явіўся вялікі арлец *Aquila clanga* (3-5 пар) – від, які знаходзіцца пад пагрозай глабальнага знікнення. Колькасць чорнага бусла *Ciconia nigra* (каля 30 пар), арла-вужаеда *Circaetus gallicus* (10-15 пар), малога арляца *Aquila pomarina* (20-30 пар), арлана-белахвоста *Haliaeetus albicilla* (10-15 пар), сокала-кабца *Falco subbuteo* (каля 10 пар) і сокала-пустальгі *Falco tinnunculus* (5-10 пар). У апошнія гады з'явілася на гнездаванні барадатая кугакаўка *Strix nebulosa* (5 пар). У пойме Прыпяці на сухіх лугах гняздуецца найбольш шматлікая ў Беларусі групоўка садовай стрынаткі *Emberiza hortulana* – больш за 100 пар, вакол пакінутых населеных пунктаў сустракаецца чарналобы грычун *Lanius minor*, даволі высокая колькасць і вялікага грычуна *Lanius excubitor*. Вельмі высокая колькасць малога пагоніча *Porzana parva* і драча *Crex crex*.

На тэрыторыі запаведніка ўтварылася ўнікальнае для Беларусі месца зімоўкі буйных драпежных птушак – арлана-белахвоста *Haliaeetus albicilla* (каля 100 птушак) і арла-маркута *Aquila chrysaetos* (5-10 птушак). Узнікненне такіх згуртаванняў драпежнікаў абумоўлена наяўнасцю спрыяльнай харчовай базы (асноўнай іх ежай з'яўляюцца рэшткі ахвяр ваўка).

Ранняй вясной на затопленых тэрыторыях збіраюцца вялікія згуртаванні гусей і качак, а ў асобныя гады ўлетку – вялікіх белых чапляў *Egretta alba* і чорных буслоў *Ciconia nigra*.

Другие группы животных:

Пры адсутнасці антрапагеннага фактару надзвычай узрасла шчыльнасць капытных млекакормячых (дзіка *Sus scrofa*, лася *Alces alces*) і ваўка *Canis lupus*. На тэрыторыі запаведніка стала высокай колькасць і некаторых іншых, больш дробных, драпежных млекакормячых (выдра *Lutra lutra*, янотападобны сабака *Nyctereutes procyonoides*, каменная куница *Martes foina*). Акрамя таго, тут даволі

вялікая колькасць барсука *Meles meles*, рысі *Felis linx*, арэшнікавай соні *Muscardinus avellanarius* і соні-палчка *Myoxus glis* – відаў, якія занесены ў Чырвоную кнігу Рэспублікі Беларусь. У 1995 годзе быў завезены белавежскі зубр *Bison bonasus*. Зараз статак гэтых велічных жывел існуе ў натуральных умовах і перавышае больш за семдзесят асобін.

За апошнія 5-10 гадоў, з-за пацяплення клімату, на гэтай тэрыторыі з'явіліся стэпавыя віды жывел; аса сколія-гігант *Scolia maculata*, павук – паўдневарускі тарантул *Lycosa singoriensis* і іншыя. З боку Украіны ў 2007 годзе перайшлі сюды тры кані Пржавальскага *Equus przewalskii* і якія штогод размнажаюцца і зараз іх статак налічвае 10 асобін.

На тэрыторыі ТВП абітае 54 віда млекакормячых, каля 30 відаў рыб.

Состояние редких видов птиц:

Виды	Статус	Количество	Год/период оценки	Точность оценки	Тренды (2000-2010)	Критерий ТВП
Гусь серый <i>Anser anser</i>	гн?	0-1 п	2005-2010	П		
Шилохвость <i>Anas acuta</i>	гн	5-10 п	2010	П		
Луток <i>Mergus albellus</i>	мг	~ 50 ос	2010	П		
Крохаль длинноносый <i>Mergus serrator</i>	мг	5 ос	1993	П		
Крохаль большой <i>Mergus merganser</i>	мг	~ 100 ос	2005-2010	П		
Гагара чернозобая <i>Gavia arctica</i>	мг	~ 100 ос	2009	П		

Виды	Статус	Количество	Год/период оценки	Точность оценки	Тренды (2000- 2010)	Критерий ТВП
Выпь большая <i>Botaurus stellaris</i>	гн	> 100 с	2005-2010	П		В2
Выпь малая <i>Ixobrychus minutus</i>	гн	15-20 п	2005-2010	П		
Кваква <i>Nycticorax nycticorax</i>	гн?	0-5 п	2007-2010	П		
Цапля большая белая <i>Casmerodius albus</i>	гн	10-20 п	2005-2010	П	↔	
Черный аист <i>Ciconia nigra</i>	гн	20-30 п	2005-2010	Э	↓	В2
Коршун черный <i>Milvus migrans</i>	гн?	0-2 п	2005-2010	П	↓	
Орлан- белохвост <i>Haliaeetus albicilla</i>	гн	10-15 п	2005-2010	Т	↑	В2
Змееяд <i>Circaetus gallicus</i>	гн	10-15 п	2005-2010	П	↔	В2
Лунь полевой <i>Circus cyaneus</i>	мг	~ 100 ос	2005-2010	Э		
Малый подорлик <i>Aquila pomarina</i>	гн	+	2005-2010	Э	↔	В2
Подорлик большой <i>Aquila clanga</i>	гн	3-5 п	2008-2010	Т	↔	А1

Виды	Статус	Количество	Год/период оценки	Точность оценки	Тренды (2000- 2010)	Критерий ТВП
Беркут <i>Aquila chrysaetos</i>	зим	5 ос	2008-2010	П		
Скопа <i>Pandion haliaetus</i>	мг	1-5 ос	2008-2010	П		
Пустельга обыкновенная <i>Falco tinnunculus</i>	гн	5-10 п	2008-2010	Э	↔	
Кобчик <i>Falco vespertinus</i>	гн?	0-1 п	2008-2010	П		
Дербник <i>Falco columbarius</i>	мг	+	2008-2010	П		
Дербник <i>Falco columbarius</i>	зим	+	2008-2010	П		
Чеглок <i>Falco subbuteo</i>	гн	5-10 п	2008-2010	Т		
Погоныш малый <i>Porzana parva</i>	гн	~ 1000 п	2008-2010	Э		В3
Коростель <i>Crex crex</i>	гн	~ 1000 с	2008-2010	Э	↔	В2
Журавль серый <i>Grus grus</i>	гн	~ 50 п	2008-2010	Э		В2
Кулик-сорока <i>Naematopus ostralegus</i>	гн	10-12 п	2010	Т		
Турухтан <i>Philomachus pugnax</i>	мг	3000-5000 ос	2005-2008	Э		

Виды	Статус	Количество	Год/период оценки	Точность оценки	Тренды (2000- 2010)	Критерий ТВП
Дупель <i>Gallinago media</i>	ГН	20-30 с	2005-2010	Т		А1
Веретенник большой <i>Limosa limosa</i>	ГН	5-8 п	2005-2010	Т	↓	
Улит большой <i>Tringa nebularia</i>	МГ	> 100 ос	2005-2010	П		
Поручейник <i>Tringa stagnatilis</i>	ГН?	0-1 п	2007	П		
Мородунка <i>Xenus cinereus</i>	ГН	5-10 п	2007	П	↑	
Чайка малая <i>Hydrocoloeus minutus</i>	МГ	~ 100 ос	2005-2010	П		
Чайка сизая <i>Larus canus</i>	ГН?	2 п	2007-2010	П		
Крачка малая <i>Sternula albifrons</i>	ГН	30-70 п	2007-2010	Т	↔	В2
Крачка белощекая <i>Chlidonias hybrida</i>	ГН	20-50 п	2008	Т		
Филин <i>Bubo bubo</i>	ГН	10-15 п	2005-2010	Э	↑	В2
Сыч домовый <i>Athene noctua</i>	ГН	3-5 п	2005-2010	Т		
Неясыть бородатая <i>Strix nebulosa</i>	ГН	2-5 п	2010	П	↑	

Виды	Статус	Количество	Год/период оценки	Точность оценки	Тренды (2000- 2010)	Критерий ТВП
Сова болотная <i>Asio flammeus</i>	гн	5-20 п	2005-2010	Э	↔	
Обыкновенный зимородок <i>Alcedo atthis</i>	гн	> 50 п	2005-2010	Т	↔	B2
Щурка золотистая <i>Merops apiaster</i>	гн	> 50 п	2005-2010	Т	↑	
Сизоворонка <i>Coracias garrulus</i>	мг	1 ос	2007	П		
Дятел зеленый <i>Picus viridis</i>	гн	2-5 п	2005-2010	Э		
Дятел белоспинный <i>Dendrocopos leucotos</i>	гн	> 10 п	2005-2010	Э		
Жаворонок хохлатый <i>Galerida cristata</i>	гн	1-2 п	2005-2010	Т	↓	
Конек полевой <i>Anthus campestris</i>	гн	5-10 п	2005-2010	Э	↓	
Камышовка вертлявая <i>Acrocephalus paludicola</i>	мг	4 с	2007	П		
Мухоловка- белошейка <i>Ficedula albicollis</i>	гн	> 100 п	2005-2010	Э		

Виды	Статус	Количество	Год/период оценки	Точность оценки	Тренды (2000-2010)	Критерий ТВП
Сорокопут чернолобый <i>Lanius minor</i>	гн	0-5 п	2005-2010	Э		
Овсянка садовая <i>Emberiza hortulana</i>	гн	> 100 п	2005-2010	Э		

Другие редкие и находящиеся под угрозой исчезновения виды:

Звяры: буры мядзведзь *Ursus arctos*, еўрапейская рысь *Lynx lynx*, барсук *Meles meles*, соня-палчок *Myoxus glis*, арэшнікавая соня *Muscardinus avellanarius*, еўрапейскі зубр *Bison bonasus*.

Насякомыя: адзначана 33 віда, занесеных у Чырвоную кнігу РБ. Сярод іх: шчыгрынавы жужаль *Carabus coriaceus*, рашэцісты жужаль *Carabus cancellatus*, жужаль менетрые *Carabus menetriesi*, фіялетаваы жужаль *Carabus violaceus*, зялёны каромысел *Aeschna viridis*, тарфянікавая жаўтушка *Colias palaeno*, мохавы чмель *Bombus muscorum*, бронзавы красацел *Calosoma inquisitor*, красацел-даследчык *Calosoma investigator*, залацістаямачны жужаль *Carabus clathratus*, веснавы гнявік *Geotrupes vernalis*, жук-алень *Lucanus cervus*, валасаты стафілін *Emus shirtus*, вялікі дубовы вусач *Cerambyx cerdo* і іншыя.

Расліны: адзначана 29 відаў раслін, занесеных у Чырвоную кнігу РБ. Сярод іх такія як: ятрышнік шлеманосны *Orchis militaris*, астра стэпавая *Aster amellus*, асака ценявая *Carex umbrosa*, наяда вялікая *Najas major*, вадзяны арэх пływучы *Trapa natans*, гваздзік армерыяпадобны *Dianthus armeria*, пылкагалоўнік даўгалісты *Cephalanthus longifolia*, венерын чаравічак сапраўдны *Cypripedium calceolus*, расіца прамежкавая *Drosera intermedia*.

Угрозы:

Зарастанне адкрытых тэрыторый лесам і развіццё хмызняковых зараснікаў, якое ўсё больш прагрэсіруе, можа прывесці да знікнення многіх відаў птушак (у

тым ліку і рэдкіх), якія выкарыстоўваюць гэты біятоп для гнездавання альбо як паляўнічыя ўгоддзі. Аблясенне дзюн памяншае разнастайнасць ландшафтаў, спрыяе знікненню некаторых відаў птушак, пагаршае стан размнажэння балотнай чарапахі.

Высокая колькасць драпежнікаў і відаў-канкурэнтаў перашкаджае аднаўленню папуляцый некаторых відаў (палянік *Burhinusoedictnemus*), якія знаходзяцца ў прыгнечаным становішчы.

Неабмежаванае павелічэнне колькасці дзіка адмоўна ўплывае на ўзнаўленне папуляцыі цецярука *Tetraotetrix*, арабка *Bonasa bonasia* і некаторых рэдкіх відаў птушак, што гняздуюцца на зямлі.

Рекомендации по сохранению:

Неабходна распрацаваць план кіравання тэрыторыяй. Асаблівая ўвага павінна быць нададзена мэтанакіраванаму рэгуляванню ўзроўню грунтовых вод. Правесці функцыянальнае занаванне тэрыторыі, уключаючы найбольш каштоўныя ўчасткі ў зону абсалютнай запаведнасці. Распрацаваць і ажыццявіць праграмы аднаўлення папуляцый некаторых каштоўных і знікаючых відаў жывёл.

Источники информации:

Калиниченко С.А. К исследованию видового разнообразия животного мира Полесского государственного радиационно-экологического заповедника // Радиация и экосистемы: материалы международной научной конференции, 16-17 октября 2008 года, г. Гомель, Республика Беларусь / под общей редакцией Е.Ф.Конопки. - Гомель: РНИУП «Институт радиологии», 2008. - С. 259-260.

Прищепчик О.В. Редкие и охраняемые виды насекомых Полесского государственного радиационно-экологического заповедника. Фаунистические исследования в Полесском государственном радиационно-экологическом заповеднике / Сборник научных трудов. Под редакцией Г.В. Анципова - Гомель: РНИУП «Институт радиологии», 2008. - с. 116-136.

Скарбы прыроды Беларусі. - Мн.: Беларусь, 2005. - 215 с. (Інфармацыю падрыхтавалі: Дамброўскі В.Ч., Дубовік Д.В., Жураўлёў Д.В., Казулін А.В., Нікіфараў М.Я., Парэйка А.А., Скуратовіч А.М.)

Юрко В.В. Современное состояние орнитофауны Полесского государственного

радиационно-экологического заповедника. Фаунистические исследования в Полесском государственном радиационно-экологическом заповеднике / Сборник научных трудов. Под редакцией Г.В. Анципова – Гомель: РНИУП «Институт радиологии», 2008. - с. 65-115.

<http://chornobyl.in.ua/pgrez.html>

Составители : Юрко В.В.

---

* Использование размещенной здесь неопубликованной информации для научных публикаций без письменного соглашения ее авторов запрещено. В случае использования части контента или страницы целиком на других интернет-ресурсах, обязательна ссылка на авторов и сайт iba.ptushki.org